

TÜZELKİŞİ TACİRİN TÜKETİCİ SIFATI

İpek Yücer AKTÜRK*

ÖZET

Mevcut hukuk sistemimiz, bazı haller bakımından aydınlatılması gereken düzenlemeler içermektedir. İşte bu kapsamda ele alınması gereken bir konu da tüzelkişi tacirlerin, özellikle de şirketlerin tüketici sıfatına sahip olup olmayacaklarıdır. Nitekim, bir tarafta tüzelkişi tacirlere, özellikle de şirketlere adi saha tanımayan TTK¹ hükümleri, diğer tarafta ise “ticari veya mesleki amaç dışında hareket eden her tüzel kişiyi” tüketici kapsamında değerlendiren TKHK² düzenlemeleri mevcuttur. O halde, bu çelişkili düzenlemeler nasıl yorumlanmalıdır? Söz konusu çalışmamız, bu sorunun cevaplandırılması ve hukuken yerinde bir çözüme kavuşturulmasını amaçlamaktadır. Zira, bu konunun derinlemesine incelenerek aydınlatılması, adil olmayan uygulamaların önlenmesi için büyük bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Tüketici, Tüzelkişi Tacir, Tüzelkişi Tüketici, Ticari veya Mesleki Amaç, Ticari İş Karinesi

CONSUMER STATUS OF BUSINESS CORPORATIONS

ABSTRACT

Our current legal system involves provisions that need to be clarified in certain aspects. A subject matter which requires to be discussed in this context is whether legal person merchants and especially the companies may be qualified as consumers or not. In fact, on one hand there are the Turkish Commercial Code provisions disallowing legal person merchants and especially the companies to have an ordinary scope outside their mercantile affairs; and on the other hand, there is the Act on Consumer Protection qualifying “any legal person who acts for purposes outside his trade or profession” as a consumer. In this case, how should these conflicting provisions be interpreted? This article intends to answer the aforementioned question and come up with a lawful solution, since it is crucial to elaborate and illuminate the subject matter in order to prevent inequitable practices.

Keywords: Consumer, Dealer Juristic Person, Consumer Juristic Person, Commercially or Professional Aim, Commercial Business Presumption

* Yrd. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk/ Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, “TTK” olarak anılacaktır.

² 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun “TKHK” olarak anılacaktır.

1. GİRİŞ

Tüketici sıfatı ve tüketici sıfatının kişilere sağladığı koruma hukuk sistemimizde çok önemli bir role sahiptir. Türk hukukunda tüketici kavramı, ilk kez 4077 sayılı TKHK ile tanınmış ve halihazırda yürürlükte olan 6502 sayılı TKHK ile de gelişerek geniş bir kapsam kazanmıştır. Gerçekten, 4822 sayılı Kanun ile değişik 4077 sayılı TKHK’da yer alan tüketici işlemi niteliğindeki sözleşme tipleri, 6502 sayılı TKHK ile genişletilmek suretiyle, tüketici kavramına daha büyük bir önem kazandırılmıştır. Tüketici kavramı 6502 sayılı TKHK m.3/k’da “Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi” olarak tanımlanmıştır. İlgili düzenlemede yer alan ifadeler çok açık bir şekilde söz konusu amaçlar dışında hareket eden her gerçek ve tüzelkişiyi tüketici kavramına dahil etmektedir. Ancak, tüketici kavramının soyut bir şekilde açıklanmasından ziyade, somut bir biçimde tanımlanması ve içeriğinin doldurulması gerekmektedir.

Tüketici kavramının içeriğinin doldurulması kapsamında ticari veya mesleki amaç dışında hareket eden gerçek kişiler bakımından herhangi bir görüş ayrılığı yoktur. Nitekim, her insan gerçek kişidir ve ticari veya mesleki amaç gütmeyen açık veya örtülü olarak anlaşılan her gerçek kişi de tüketicidir. Tüzel kişilerin tüketici sıfatı bakımından ise, konu ikiye ayrılarak açıklanmaktadır. Nitekim, manevi amaç güden tüzelkişilerin, özel veya kişisel amaçla hareket etmeleri şartıyla tüketici sayılacakları mutlak olarak kabul edilmektedir. Ancak, tüzelkişi tacirlerin, yani şirketlerin tüketici sıfatına sahip olup olamayacakları tartışmalıdır. Burada özellikle, TTK’da yer alan ticari iş karinesi ve bu karinenin tüzelkişi tacirler için herhangi bir istisnaya yer verilmeden mutlak olarak düzenlenmiş olması, şirketlerin tüketici sayılmayacağı görüşünün savunulması sonucunu doğurmuştur. Zira, bu görüş gerek doktrin gerekse içtihatlarda yaygın olarak benimsenmektedir. Fakat, diğer taraftan, TKHK’da tüketici kavramı tüzelkişiler için herhangi bir istisnaya yer verilmeksizin kaleme alınmıştır. Yani, TKHK bakımından ticari veya mesleki amaç dışında hareket eden her tüzelkişi, buna elbetteki şirketler de dahil olmak üzere, tüketici olarak nitelendirilmiştir. O halde, TKHK kapsamında şirketlere de tüketici sıfatına sahip olma hakkı tanınmıştır.

O halde, tüzelkişi tacir niteliğinde olan şirketler, TKHK kapsamında tüketici sıfatına sahip olabilirler mi-olamazlar mı? İşte, bu sorunun cevaplandırılması hem doktrin hem de uygulama için çok önemlidir. Bu amaçla, çalışmamızda ilk olarak ilgili kavramlar ele alınmıştır. Daha sonra

ise tüketici kavramının unsurları derinlemesine incelenmiştir. Bu unsurlar kapsamında, konu tüm hukuki boyutu ile tartışılmış ve olması gereken hukuk (de lege ferenda) bakımından yerinde bir sonuca kavuşturulmuştur.

II. KAVRAMLAR

1. TÜZEL KİŞİLİK

Türk Medeni Hukuku, haklara ve borçlara sahip olabilme iktidarını sadece gerçek kişilere, yani insanlara tanımamıştır. Özellikle sosyal ihtiyaçlar ve belirli bir amaca ulaşma yollarının kolaylaştırılması sebepleri ile tüzel kişiler de hak süjesi olarak kabul edilir. Nitekim TMK m.47/1'e göre; "Başlıbaşına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazanırlar". İlgili hüküm de göz önüne alınarak, tüzel kişilik, belirli bir amaca ulaşmak için bir araya gelen kişi toplulukları (korporasyon) ve belirli ve sürekli bir amaca özgülenen mal topluluklarının (kurum), kendisini oluşturanlardan bağımsız bir kişiliğe sahip olma iradesi ile örgütlenmeleri sonucunda oluşan sùjelerdir. Ancak, elbetteki belirli bir amaca ulaşmak için biraraya gelmiş tüm kişi veya mal topluluklarının kişilik sıfatı kazanması söz konusu değildir.

Tüzelkişilerin, bir hak süjesi olarak tanınabilmesi öncelikle, kişi ve mal topluluklarının belirli bir amaç gütmelerini şart koşmaktadır. Bu amaç, kurum niteliğindeki mal toplulukları bakımından birden fazla olabilir. Zira, burada önemli olan bir veya birden fazla amaç güden mal topluluklarının, bu amacı gerçekleştirmek için yeterli malvarlığı değerini bu amaca özgülemiş olmalarıdır. Korporasyon yapısındaki kişi topluluklarında ise amacın tek ve belirli olması ilkesi kabul edilmektedir. Tüzelkişilerde amaç unsuru, özel hukuk tüzelkişilerinin sınıflandırılması ve farklı hükümlere tabi olmasında göz önüne alınan temel kriteri teşkil etmektedir. Zira, iktisadi amaç ve kazanç paylaşma amacı güden tüzelkişiler tacir sıfatına haiz olurlar ve Türk Ticaret Kanunu kapsamında yer alan hükümlere tabi olurlar. Kazanç paylaşma amacı dışında, farklı bir amaç güden kişi ve mal toplulukları ise, TMK'nın ilgili hükümleri çerçevesinde değerlendirilirler. Burada, özellikle dernek ve şirketlerin birbirinden ayrılması için esas alınan kazanç paylaşma amacı kriterinin dar yorumlanması gerektiği ileri sürülür. Böylece, kendi bünyesini oluşturanlar dışında daha geniş bir kitleye maddi çıkar sağlayan tüzelkişilerin de dernek olarak nitelendirilmesi gerektiği ileri sürülür³. Tüzelkişilere kişilik

³ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, 499 vd.

tanınmasının diğer bir şartı ise, bağımsız bir varlığa sahip olma iradesidir. Başka bir deyişle, gerek mal toplulukları gerek kişi toplulukları bakımından mallarını özgüleyen ve belirli bir amaç için biraraya gelen kişilerin, kendilerinden ayrı, yeni bir hak süjesi oluşturmaya yönelik iradelerinin varlığı gereklidir. Aksi takdirde, yeni bir hak süjesinden, dolayısıyla da tüzelkişilikten bahsedilemez. Son olarak ise, belirli bir amaç için biraraya gelmiş kişi toplulukları ve belirli ve sürekli bir amaca özgülenmiş mal topluluklarının örgütlenmiş olmaları gereklidir. Tüzelkişiler niteliklerine göre, ilgili hukuki düzenlemelerde yer alan gerekli organlara sahip olmak suretiyle örgütlenirler⁴.

2. TÜZELKİŞİ TACİR

Özel hukuk tüzelkişilerinden kişi topluluğu yapısında olanlar bakımından pratikte en sık karşımıza çıkanlar dernekler ve şirketlerdir. Daha önce de ifade edildiği gibi, dernek ve şirket niteliğinin tespiti için, bunların “kazanç paylaşma amacı” taşıyıp taşımadıklarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme sonucunda kazanç paylaşma amacı güttüğü tespit edilen özel hukuk tüzelkişileri “ şirket” olarak nitelendirilirler. Ticaret şirketleri de TTK m. 16/1’e göre tacir sıfatına sahiptirler. Ancak, TTK m.16/1 bakımından kazanç paylaşma amacı güden özel hukuk tüzelkişileri dışında gerekli şartların varlığı halinde vakıflara ve hatta derneklere de tacir sıfatı tanındığı göze çarpmaktadır. Nitekim TTK m.16/1’e göre; “Ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılırlar.” Anlaşıldığı gibi ilgili düzenlemede tüzelkişi tacir sıfatına sahip olanlar açıkça belirtilmiştir. İlgili maddenin 2.fikrasında ise tacir sıfatına sahip olmayan tüzelkişilerin hükme bağlanması ile hangi özel hukuk tüzelkişilerinin tacir sıfatına haiz olduğu sorusu şüpheye yer vermeyecek şekilde kanun tarafından cevaplandırılmıştır. Zira, TTK m.16/2’ye göre; “Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar, bir ticari işletmeyi, ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar.”

---

⁴ HATEMİ/ KALKAN OĞUZTÜRK, s. 79-82; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY-ÖZDEMİR, s. 239-250.

O halde, tüzelkişi tacirler; ticaret şirketleri, amacına varmak için ticari bir işletme işleten dernek ve vakıflar ile kamu tüzelkişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Tüketici sıfatının tespiti yönünden tartışma konumuz dışında kalan amacını gerçekleştirmek için bir ticari işletme işleten dernek ve vakıflar, kısmen de olsa bir ticari işletmeyi işletmelerinden dolayı, TTK kapsamında tacir sayılırlar. Zira, gerek dernek, gerek vakıf, kazanç paylaşma amacı ile kurulamamakla birlikte, amacına ulaşmak için bir ticari işletmeyi işletebilme hakkına sahiptir. Yine, inceleme konumuzun kapsamına girmeyen kamu tüzelkişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da kendi kuruluş kanunları gereği özel hukuk hükümlerine göre yönetilen veya ticari şekilde işletilmek üzere kurulan kurum ve kuruluşlardır. Bunlar Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzelkişileri tarafından kurulmak suretiyle tacir sıfatına sahip olurlar⁵.

Esas olarak inceleme konusu yaptığımız ticaret şirketlerinin kapsamı ise TTK m.124/1’de hükme bağlanmıştır. Buna göre; “Ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibarettir.” Bir ticaret şirketinin TTK m.124/1’de belirtilen türlerden hangisine dahil olduğu, şirketin yapısı, yönetimi, hakları ve borçları, sona ermesi gibi konular TTK’nın Şirketler Hukuku bölümünde yer alan hükümlere göre belirlenir. Ancak, burada kooperatif niteliğindeki ticaret şirketleri bakımından Kooperatifler Kanunu hükümlerinin uygulama alanı bulduğu unutulmamalıdır. TTK m.124/2’de “Bu Kanunda, kollektif ile komandit şirket şahıs; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket sermaye şirketi sayılır.” hükmü yer almaktadır. Bu düzenleme ile ticaret şirketlerinden, sadece kollektif ve adi komandit şirketlerin ancak bir ticari işletme varlığı halinde kurulabileceği ve bunların tacir sıfatının kısmen ticari işletmeden doğduğu ifade edilmek istenir. Başka bir deyişle, bu iki şirket tipi dışındaki diğer dört şirket tipinin (anonim, limited, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket, kooperatif) ticari olmayan işletmeler konusunda da kurulabilmesi mümkündür. Dolayısıyla bu dört şirketin tacir sıfatı ticari işletmelerine değil, kanuna uygun olarak tüzelkişilik kazanmış olmalarına bağlıdır⁶.

⁵ AYHAN/ ÖZDAMAR/ ÇAĞLAR, s. 167-168; ASLAN/ ERGÜN, s. 49-50; DOMANIÇ/ ULUSOY, s. 204-205; KARAHAN, s. 96-97.

⁶ DOMANIÇ/ULUSOY, s. 203; POROY/YASAMAN, s.108-109; AYHAN/ÖZDAMAR/ ÇAĞLAR, s. 168; KARAHAN, s. 96; ASLAN/ ERGÜN, s.48.

3. TİCARİ İŞ VE TİCARİ İŞ KARİNESİ

Konunun daha iyi anlaşılması ve isabetli bir biçimde temellendirilmesi bakımından üzerinde durulması ve açıklanması gereken bir diğer kavram ise “ticari iş” kavramıdır. Ticari iş TTK m.3’de düzenlenmiştir. Buna göre: “Bu Kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir”. O halde ticari iş, bir taraftan TTK’da düzenlenen hususlar diğer taraftan ise ticari işletmeyi ilgilendiren bütün muamele, fiil ve işlemler olmak üzere iki grup halinde incelenebilir. İlk olarak, TTK’da düzenlenen hususların ticari iş kapsamında olduğu hükme bağlanmıştır. Zira, TTK’da düzenlenen hususların genel olarak ticari işletmeyle ilgili olduğu düşüncesi, bu düzenlemenin doğal bir sonuç olduğunu göstermektedir. Ancak, bu hüküm ile bir ticari işletmeyle ilgili olmasa bile sadece TTK’da düzenlenmiş olması da bir iş veya fiilin ticari iş sayılması sonucunu doğurmaktadır. Bu bakımdan, iki memur arasındaki çek veya bono ilişkisi ticari iş kapsamında değerlendirilir. Her ne kadar iş veya fiil bir ticari işletmeyle ilgili olmasa da, çek ve bonoya ilişkin düzenlemelerin TTK’da yer alması, bunun ticari iş sayılmasına neden olmaktadır. Ticari iş başlığı altında değerlendirilen diğer konu ise, ticari işletmeyi ilgilendiren bütün muamele, fiil ve işlemlerdir. Doktrindeki hakim görüşe göre⁷, TTK m.3’de yer alan bu ifade geniş yorumlanmalıdır. Dolayısıyla, bir ticari işletmede yürütülen ticari faaliyet ile doğrudan veya dolaylı bir ilişkisinin bulunduğu kabul edilebilen tüm işlem ve fiiller, ticari iş sayılmalıdır. Yine, iş veya fiilin ticari iş sayılması için, bunun kaynağının hukuki işleme, hukuki işlem benzeri fiile veya haksız fiile dayanması arasında bir fark yoktur. Böylece, bir ticari işletmenin ihtiyacı olan bir işyerini kiralaması ya da ticari işletmede kullanılmak üzere çeşitli araç, gereç satın alması ticari iş olarak değerlendirilmektedir⁸.

TTK m.19’da ise ticari iş karinesi düzenlenmiştir. Bu karine ile, somut uyumsuzlukta ispat külfetini düzenleyen TMK m.6 anlamında, tacir sıfatına sahip olan kişinin borçları ticari iş kapsamında değerlendirilecek, ilgili borcun ticari nitelikte olmadığına ilişkin ispat külfeti ise tacire ait olacaktır. TTK m.19/1’e göre; “Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Ancak, gerçek kişi olan bir tacir, işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya işin ticari sayılmasına durum elverişli olmadığı takdirde borç adı sayılır”. İlgili düzenleme tacirlerin tüm borçlarının

⁷ POROY/YASAMAN, s. 68; ARKAN, s. 64; ARSLANLI, s. 22; ASLAN/ ERGÜN, s.24.

⁸ ARKAN, s. 64; KARAHAN, s. 54; AYHAN/ ÖZDAMAR/ÇAĞLAR, s. 63; ASLAN/ ERGÜN, s.24; DOMANIÇ/ULUSOY, s. 41.

ticari olduğu varsayımından hareket ederek, tacirlerin borçlarının kaynağını oluşturan tüm eylem, fiil ve işlemlerinin ticari olduğunu kabul eder. Ticari iş karanesi, hükümden de açıkça anlaşıldığı üzere sadece tacirlerin borçlarına ilişkindir, dolayısıyla tacirlerin alacakları karine kapsamına girmemektedir. Yine, karinenin uygulanması bakımından ilgili borcun sözleşmeden, haksız fiilden ya da sebepsiz zenginleşmeden doğması fark yaratmamaktadır. İlgili düzenleme, ticari iş karanesi bakımından ticari işletmeden ziyade tacirleri esas aldığı için eleştirilmektedir. Bu eleştiriyi içeren görüşe göre⁹, esas itibarıyla ticari işletme göz önüne alınarak hazırlanan TTK'da, bu ilkeden ayrılmak suretiyle, böyle bir hüküm tesis edilmesi, Kanun'un sistemine aykırılık oluşturmaktadır. Söz konusu hükümde, ticari iş karanesinin uygulanabilirliği bakımından gerçek kişi tacirler için bir istisna getirilmiştir. Buna göre, gerçek kişi tacir işlemi yaptığı sırada bunun ticari işletmesi ile ilgili olmadığını açıkça bildirmişse veya somut olayın şartları işin ticari olmasına uygun değilse, artık bir ticari işten bahsedilemeyecektir. Zira, bu istisnai durumlardan herhangi birinin varlığı halinde, gerçek kişi tacirin, "ticari veya mesleki amaç olmaksızın hareket ettiği" göz önüne alınarak TKHK kapsamında gerçek kişi tüketici sayılacağı kuşkusuzdur. Nitekim, örneğin, bir gerçek kişi tacirin ticari işletmesinde kullanmak üzere bir bilgisayar satın alması halinde, bu işlem bir ticari iştir. Ancak, aynı gerçek kişi tacirin evinde kullanmak için bir bilgisayar edinmesi durumunda, bu işlemin şartları varsa bir tüketici sözleşmesi sayılması gerektiği aşikardır¹⁰. Gerçek kişi tacirler için açık bir şekilde hükme bağlanan bu istisnanın ve dolayısıyla da işin ticari olmadığını ispatı imkanının, tüzelkişi tacirler bakımından geçerli olmadığı kabul edilmektedir. Bu konuya ilişkin doktrindeki hakim görüşe göre¹¹, kanun bu istisnayı sadece gerçek kişilere tanımak suretiyle gerçek ve tüzelkişiler arasında bilinçli bir ayırım yapmıştır. Bu nedenle, ticari iş karanesi gerçek kişi tacirler için aksi ispat edilebilir adi bir karine iken, tüzel kişi tacirler için mutlak bir karine olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla, tüzel kişi tacirlerin tüm borçlarının ve işlemlerinin ticari olduğu, adi bir sahalarının olmadığı benimsenmelidir.

TTK m.19/2'de ise, bir taraf için ticari sayılan işlerin de ticari sayılacağı hükme bağlanmıştır. Buna göre; "Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmeler, Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari

⁹ ARSLANLI, s. 26.

¹⁰ ARKAN, s. 65; DOMANIÇ/ ULUSOY, s. 217-218; ASLAN/ ERGÜN, s.24-25; KARAHAN, s.56; AYHAN/ ÖZDAMAR/ DOMANIÇ, s. 65-66; POROY/ YASAMAN, s.111.

¹¹ DOMANIÇ/ULUSOY, s. 218-219; ARKAN, s.65; AYHAN/ÖZDAMAR/ÇAĞLAR, s. 65-66; POROY/YASAMAN, s.111; KARAHAN, s.56.

iş sayılır”. Bu hükmün uygulanabilmesi için taraflar arasındaki ilişki mutlaka bir sözleşmeden kaynaklanmalıdır. Dolayısıyla, taraflar arasındaki ilişki haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden doğmuşsa, ilgili düzenlemenin uygulanması söz konusu olmaz. Böylece, örneğin, bir tacir ve tacir sıfatına sahip olmayan bir kişi arasındaki eser sözleşmesi, tacir olmayan taraf için de ticari iş sayılır. Bunun sonucu olarak da, ticari işlerin tabi oldukları hükümler, tacir sıfatına sahip olmayan kişi bakımından da uygulama alanı bulur¹².

4. TÜKETİCİ

Tüketici kavramı Türk hukukunda ilk kez 08.09.1995 yılında yürürlüğe girmiş olan 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile tanınmıştır. Bu kanun 4822 sayılı Kanun ile 14.06.2003 tarihinde neredeyse tamamen değiştirilmiştir. Bugün ise 28.05.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri, bize bu kavramı tanımlamaktadır.

Tüketici kavramının, hukuki kapsamının belirlenmesi bu kavramın ortaya çıkış nedenleri ve bugüne kadar geçirdiği evrelerin incelenmesi suretiyle ortaya koyulmalıdır. Zira, tüketici kavramının ve dolayısıyla tüketici hukukunun doğuşu ve hukuki düzenlemelere konu olması, esas olarak 19.yüzyılda seri üretimin artması saikine dayanmaktadır. Seri üretimde görülen bu artışın tüketime de yansımaları kaçınılmaz olmuştur. İşte bu noktada, Borçlar Kanunun'da yer alan “sözleşme özgürlüğü ilkesi”nin sınırları tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim taraflara istedikleri içerikte sözleşme yapabilme imkanı veren bu genel ilkenin yine Borçlar Kanununda hüküm altına alınmış genel sınırlamaları ile korunması, tüketimin günden güne arttığı bir toplum bakımından yetersiz kaldığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Böylece Borçlar Kanunundaki hükümlerin zayıf olanı yeterince koruyamaması nedeniyle yeni ve özel koruma sağlayan düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. İşte tüketicileri koruyan ve tüketici kavramını hukuki boyuta taşıyan “Tüketici Hukuku” bu şekilde doğmuştur. Tüketici hukukuna ilişkin düzenlemeler, Türkiye, Yunanistan, Avusturya gibi bazı ülkelerde bir tek Kanun altında toplanırken, İsviçre gibi diğer bazı ülkelerde dağınık bir şekilde yürürlük kazanmıştır. Almanya'da ise, Tüketici Hukukuna ilişkin düzenlemeler, 2002 yılında yapılan reform ile Alman Medeni Kanunu kapsamına alınmıştır. Avrupa Topluluğuna üye olan ülkelerin birçoğunda Tüketici Hukukuna ilişkin düzenlemelerin Türk Hukukundaki gibi tek bir Kanun altına toplanıp yeknesaklaştırılmamış

¹² Ayrıntılı bilgi için Bkz. ARKAN, s. 66; DOMANIÇ/ ULUSOY, s. 220; AYHAN/ÖZDAMAR/ÇAĞLAR, s. 65.

olması, aslında Avrupa Topluluğunun Tüketici Hukukunu tekil yönergeler çerçevesinde ele almasına dayanmaktadır. Bu dağınıklığın giderilmesi ve ortak metinler hazırlanması çabaları özellikle Avrupa Birliğine üye olan ülkelerde halen devam etmektedir¹³.

Tüketici hukukunun temelini oluşturan tüketici kavramı, gerek 4822 sayılı Kanun ile değiştirilmiş olan 4077 sayılı eski Kanun'da gerekse yürürlükte olan 6502 sayılı Kanun'da tanımlanmıştır. Nitekim, Eski TKHK m.3/e'de tüketici kavramı; “: Bir mal veya hizmeti ticari veya mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek ya da tüzel kişi” ifadeleri ile açıklanırken, 6502 sayılı TKHK m.3/k'da “Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi” olarak düzenlenmiştir. Tüketici kavramının 6502 sayılı Kanun'da değiştirilmiş olduğu açıktır. Bunun sebebi, 1999/44/EC sayılı Tüketim Mallarının Satışı ve İlgili Garantilerinin Bazı Yönleri Hakkındaki Yönerge'de yer alan tüketici kavramı tanımının 6502 sayılı Kanuna adapte edilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim, ilgili Yönerge'de tüketici kavramı “ sözleşmelerde ticareti, işi (işletmesi), ya da mesleği ile ilgili olmayan amaçlarla hareket eden her gerçek kişi” olarak nitelendirilmiştir. Bu tanım, 6502 sayılı TKHK'ya tüketici kapsamına “tüzel kişiler” de eklenmek suretiyle alınmıştır¹⁴.

O halde, tüketici kavramı; ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmeyen kişilere hukukun verdiği bir sıfat ve bu sıfatın sağladığı hukuki koruma olarak nitelendirilebilir. Tüketici sıfatının tespiti, bir yandan TKHK'da yer alan özel hükümlerden yararlanma, diğer yandan alıcı ve tacir sıfatından ayrılmak suretiyle, TBK ve TTK'ya tabi olmama bakımından çok önemlidir. Bu bakımdan tüketici sıfatı, her somut olayda incelenmesi ve özellikle de çok ağır hükümlere tabi olma sonucunu doğuran tacir sıfatından ayrılması gereken bir kavramdır. Aksi halde, kanun koyucunun amacına aykırı olarak, TKHK'da amaçlanan zayıfları koruma hedefi, TTK'da yer alan ağır ve zorlayıcı hükümlerin uygulanması söz konusu olur, ki, bu durum hiç adil olmayan sonuçları doğurur.

¹³ Ayrıntılı bilgi için Bkz. ATAMER, s. 21-32; ASLAN, s. 1 vd.; ZEVKİLİLER/ AYDOĞDU/ AYDOĞDU, s. 80 vd.; AYDOĞDU, s. 59 vd.; OZANOĞLU, Tüketici Sözleşmeleri Kavramı, s. 56 vd.

¹⁴ GÜMÜŞ, s. 30.

III. TÜZEL KİŞİ TACİRİN TÜKETİCİ SIFATI

1. Genel Olarak

TKHK m. 3/k'da “Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi” olarak tanımlanan tüketici sıfatının, tüzelkişileri de kapsamına aldığı kuşkusuzdur. Ancak, özellikle şirket niteliğindeki tüzelkişilerin tüketici kavramı içinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ayrı olarak incelenmesi ve uygulama bakımından aydınlatılması gereken önemli bir konudur.

İşte bu başlık altında, tüketici kavramının unsurları da ele alınmak suretiyle tüzelkişi tacirlerin özellikle de şirketlerin, tüketici kavramı içine dahil edilmesi gerekip gerekmediği ve dolayısıyla da TKHK'nın uygulama alanına girip girmediği ele alınacaktır.

2. Ticari veya Mesleki Olmayan Amaç

a. Kavram

Tüketici kavramının asli unsurlarından birini “ticari ve mesleki olmayan amaçlarla hareket etme” oluşturmaktadır¹⁵. Bu unsur, tüketici sözleşmesi yapıldığı sırada alıcının amacı bakımından göz önüne alınması gereken bir kriterdir¹⁶.

Bu unsurun açıklanması ticari ve mesleki amaç ile hareket etmenin ne anlama geldiği ve özellikle de hangi durumları kapsadığı sorularının yanıtlanmasını gerektirmektedir. Bu konuda doktrinde ve uygulamada farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre¹⁷, bir mal veya hizmet ve onun maliyeti alıcının uhdesinde kalmıyorsa, yani mal veya hizmet herhangi bir şekilde ticari hayata geri dönüyor ve bunun için ödenen maliyet geri kazanılabiliyorsa, ticari ve mesleki amaçla hareket söz konusu olmaktadır. Ticari veya mesleki amaç dışında hareket, alınan mal veya hizmetin başka bir malın hammaddesi veya yarı mamul maddesi olarak kullanılmaması veya herhangi bir şekilde yeni bir mal veya hizmetin maliyet unsurları arasında yer almaması suretiyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, tüketim amacının tespitinde bir malın veya hizmetin maddi varlığının veya ekonomik değerinin ortadan kalkması değil, onu satın alan kişiye maloluş değerinin geri gelip gelmemesi

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için Bkz. BRUNNER, s. 594; REHBINDER, s. 71; WESTERMANN, s. 81.

¹⁶ ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 83; ASLAN, s. 4 vd.; OZANOĞLU, Tüketici Sözleşmeleri Kavramı, s. 77 vd.

¹⁷ ASLAN, s. 4.

göz önünde tutulmalıdır. Bir kişinin tüketici sıfatına sahip olabilmesi, bir mal veya hizmeti edinmek için harcadığı paranın, o mal veya hizmetin kullanılmış veya tüketilmiş olmasıyla bağlantılı olarak tekrar geri gelmemesine bağlıdır. Bir başka görüşe göre ise¹⁸, kişinin mesleki bir amaç güdüp gütmeyeceği onun mesleki kimliğinden anlaşılmaktadır. Nitekim, otomobil satın almak için kredi talebinde bulunan kişinin, kredi talep formunda basılı bulunan eczane kaşesi, otomobilin mesleki faaliyette bulunmaya tahsis edileceğinin delili sayılmıştır. Dolayısıyla, kredi talebine ilişkin her türlü delil ve delil başlangıcı, kullanımın mesleki olup olmadığının tespitine hizmet etmektedir. Yine, kredi alanın turistik amaçlarla hizmet etmeye yönelik bir otomobil satın alması durumunda, bu otomobilin taşıma ve dağıtım işlerinde kullanılmayacağı anlaşılmaktadır. Yani tüketici kredisi ile satın alınan şeyin niteliğinden, hangi amaca tahsis edildiği anlaşılmaktadır ve böylece somut olayda ticari veya mesleki bir amaçla hareket edilip edilmediği belirlenebilmektedir. Bir başka görüş ise¹⁹, bir malı olduğu gibi ya da işleyerek bir başkasına satmak veya çıkar karşılığı devretmek üzere satın alan, yani kendisi de satıcı konumuna girecek şekilde hareket eden kişiler, tüketici sayılmazlar. Nitekim, Yargıtay'da aynı görüş doğrultusunda ilgili bir kararında²⁰; “*tüketici sayılabilecek kişinin mal veya hizmeti ticari faaliyeti dışında özel kullanım ya da tüketimi için talep etmesi gerektiğini, mal ya da hizmetin bizzat kendi kullanımı veya yararlanmasının talep edilmesinin “nihai yararlanmak” olarak anlaşılması gerektiğini*” ifade etmiştir.

Bize göre, tüketici kavramının sınırlarının belirlenmesi bakımından en önemli kriter niteliğinde olan, “ticari veya mesleki amaçlı olmama” unsurunun belirlenmesinde göz önüne alınması gereken, kişinin ilgili mal veya hizmeti özel kullanımı veya tüketimi için edinmiş olup olmadığının tespiti olmalıdır²¹. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi de bir kararında²²; “*tüketicinin, mal veya hizmeti kendi özel ve kişisel kullanımı için edinen veya talep eden, dolayısıyla da nihai tüketen olduğu, mesleki ve ticari bir amaç gütmeksizin hareket*

¹⁸ İNAL, s. 246.

¹⁹ ZEVLİLER/ AYDOĞDU, s. 83

²⁰ YARGITAY 13.HD, 2000/19-1255 Esas, 2000/1249 Karar.

²¹ “Ticari veya mesleki olmayan amaç, tüketicinin kendi kişisel veya ailevi ihtiyaçlarını karşılama ve tüketicinin işletmesiyle bağlantılı bulunmayan edinimler olarak da nitelendirilmektedir” Bkz. BRUNNER, s. 594;

²² BGE 121 III 336; “somut olay davacı pul ticareti yapan anonim şirketin, davalı pul koleksiyoncusunun kendisine olan faizler dışında hesaplanan 333’141 Fr. borcunun ödenmesi talebine ilişkindir. İnceleme sonucunda İsviçre Federal Mahkemesi, Zürih Mahkemesinin değil, davalının ikamet ettiği Bath mahkemelerinin yetkili olduğuna karar vermiştir.

edilmesinin belirleyici olduğu, şüphe halinde somut olayda ilgili sözleşmenin tüketici sözleşmesi olarak yorumlanması gerektiği, tüketici sözleşmeleri bakımından belirleyici olanın bir taraftan tarafların kişisel mi yoksa mesleki amaçla mı hareket ettikleri, diğer taraftan ise tarafların rolleri olduğu, nitekim tüketici sözleşmesinde bir taraftan mal veya hizmeti sunan sağlayıcı, diğer taraf ise mal veya hizmeti özel bir amaçla edinen tüketici olması gerektiği, hatta davalının aynı zamanda pul ticareti de yapmasının somut olay bakımından tüketici sıfatını etkilemeyeceğini, çünkü somut olayda mesleki bir amaç taşımadığını” belirtilmiştir. Zira, yukarıdaki görüşler dikkate alınarak, ilk olarak bu kapsamda mal veya hizmetin maliyetinin geri kazanılamaması kriteri dikkate alınmamalıdır. Zira, bu durumda tüketici sözleşmesi yapıldığı esnada özel ve kişisel amaç ile hareket eden, ancak daha sonra ilgili mal veya hizmetten ticari veya mesleki bir amaçla yararlanan kişiler tüketici kavramı dışında tutulmak zorunda kalır, ki bu kabul edilemez. Daha önce de belirtildiği gibi tüketici sıfatının tespiti bakımından esas alınması gereken an, tüketici sözleşmesinin yapıldığı andır. Dolayısıyla, ilgili mal veya hizmetin maliyetinin edinene geri dönmesi halinde de ticari veya mesleki amaçla hareket edilmemiş olabilir. Yine, kişilerin tüketici olup olmadığının, başka bir deyişle mesleki veya ticari bir amaç güdüp gütmediklerinin, onların mesleki kimliklerine ilişkin her türlü delil ve delil başlangıcından anlaşılabilceğini savunan görüş de benimsenmemelidir. Zira, bizim de katıldığımız görüşe göre²³, bu kriter objektif nitelikte değildir. Diğer taraftan, ticari veya mesleki amacın sadece bu kriterle göre belirlenmesi de yerinde görülmemelidir. Örneğin, her ne kadar kredi talep ederken eczane kaşesi kullanılsa da, somut olay bakımından bu kredinin özel veya kişisel amaçla kullanılabilmesi mümkündür. İşte böyle bir durumda, krediden yararlanan kişinin tüketici olmadığını söylemek ve onu hukuki korumadan mahrum bırakmak hukuken yerinde görülmemelidir. Bizim de katıldığımız görüşe göre, ticari veya mesleki amaç dışında hareket etmek, kişinin mal veya hizmetten nihai yararlanan olması, yani mal veya hizmeti kar veya çıkar amacı gütmeksizin, kendi özel ihtiyacı ve tüketimi için elde etmesi olarak anlaşılmalıdır²⁴. Bunun sonucunda da, mal veya hizmetin maliyetinin geri dönmüş olup olmamasına veya mesleki faaliyete ilişkin bir delilin bulunup bulunmamasına bakılmaksızın, her somut olayda kişinin özel

²³ REHBINDER, s. 71; WESTERMANN, s. 81; OZANOĞLU, Tüketici Sözleşmeleri Kavramı, s. 72; ASLAN, s. 6.

²⁴ “Bu bakımdan nihai kullanım ölçütünün, tüketici kavramının tespiti bakımından belirleyici bir unsur taşıması gerektiği, bilakis özel amacın tespiti yönünden yardımcı bir ölçüt olarak göz önüne alınması gerektiği ifade edilir.” Bkz. OZANOĞLU, s. 687-688.

veya kişisel amacının mevcut olup olmadığı somut olayın tüm şartları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Başka bir deyişle, ticari veya mesleki amaç dışında hareket etmenin tespiti, tek bir kritere bağlı olmamalı ve buna ilişkin katı sınırlar çizilmemelidir. Aksi takdirde, zayıfları koruma amacı güden Tüketici Hukuku amacına hizmet etmez ve özel amaçla hareket eden bir kişi tüketici sayılmayabilir. Bu bakımdan, bir otomobili tacir sıfatı ile satın alan kişi, bu otomobili sadece kendi kişisel ve aile ihtiyaçları için kullanma amacı güdüyorsa, bu kişinin ticari veya mesleki amaçlarla hareket ettiğinden söz edilmemelidir.

Burada üzerinde durulması gereken bir başka konu ise, bir mal veya hizmetin bir taraftan ticari veya mesleki amaçla, diğer taraftan ise ticari veya mesleki amaç dışında edinilmesi halinde, tüketici sıfatının tespiti bakımından nasıl hareket edilmesi gerektiğidir. Bu duruma ilişkin savunulan bir görüşe göre²⁵, burada karma bir işlem mevcuttur ve kısmen tüketici gibi davranan kişilerden söz edilmektedir. Bu hallerde, bu kişilerin işlemleri bir yönüyle ticari veya mesleki olduğundan ve muhasebe tekniği bakımından bir bütün olarak kayda geçeceğinden, bölünme söz konusu olamayacaktır. Bu durumda da, bu kişilerin tüketici sayılması mümkün değildir. Nitekim Yargıtay da bir kararında, bir ticari ortaklığın kendi adına araç alması ve bu aracı ticari ortaklığın işlerinde kullanması ve bazen de özel nitelikte kullanması durumunun işlerin niteliğini değiştirmeyeceği, aksi halin kabulünün hem vergi yasaları ve hem de ortaklık bilançosu bakımından karışıklıklar yaratacağını ifade etmiştir²⁶. Böylece, karma amaçlı işlemlerde kişilerin tüketici sayılması olanaklı olamayacağından, TKHK 'ya göre değil, genel hükümlere göre hareket etmek gerekmektedir²⁷. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise²⁸; ilgili mal veya hizmetin ticari amaçlı olmayan kısımlarının diğer kısımlardan ayrılabilirdiği hallerde, bu kısımlar bakımından tüketici sıfatının mevcut olduğunu kabulü ile TKHK'nun uygulanması gerektiğinin benimsenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan örneğin, yoğurt fabrikası olan bir tacirin satın aldığı sütün bir kısmını hammadde olarak ticari işinde kullanırken, diğer bir kısmından barınaktaki yavru hayvanları beslemek için faydalanabilir. Bu durumda, niteliği ve miktarı bakımından diğer kısımdan ayrılabilen kısım için tüketici sıfatına sahip olmadığını söylemek hukuka aykırılık teşkil eder.

²⁵ KEMPER, s. 27; ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 84; ÖZEL, s. 32.

²⁶ YARGITAY 13.HD, 1815 Esas, 5112 Karar.

²⁷ “Burada objektif kıstas, maliyetlerin geri dönüp dönmemesidir. Alıcının soyut kullanım amacının araştırılması yeterli değildir. Bu amaçla özellikle söz konusu malların maliyetlerinin, işletmenin kayıtlarına geçip geçmediğine bakmak gerekir.” ASLAN, s. 5.

²⁸ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 8-9.

Nihayet, bir işverene bağlı olarak çalışan işçinin, edindiği maldan çalıştığı iş kapsamında yararlanması halinde, tüketici sıfatına sahip olup olmayacağı üzerinde durulmalıdır. Burada savunulan bir görüşe göre²⁹, bu halde her ne kadar işçi aldığı malı işte kullanmak üzere satın alsa bile tüketici sıfatına sahip olduğu kabul edilmelidir. Bu bakımdan, bir başkasının taksisini işçi sıfatıyla çalıştıran kişi, otomobile benzin alması halinde de tüketici sıfatına sahiptir. Bir başka görüşe göre ise³⁰, burada edinilen mal, edinenin bizzat kullanım ve yararlanması amacıyla değil, bilakis bir başkasının yararı amacı göz önüne alınarak satın alınmaktadır. Bu nedenle, bir başkasına bağlı olarak çalışan işçinin temsil yetkisine dayanarak işletme hesabına bir sözleşme yaptığı, dolayısıyla tüketici sıfatı kapsamında değerlendirilemeyeceği ileri sürülmektedir. Bize göre, her iki görüş de TKHK kapsamında açık bir şekilde tanımlanan tüketici kavramı bakımından eksik gerekçelendirilmiştir. Zira, tüketici kavramının kapsamı yukarıda da açıklandığı üzere, kişilerin mal veya hizmeti edinme amaçları göz önüne alınarak belirlenmelidir. Dolayısıyla bir kişinin bir başkasına bağımlı olarak çalışması, başka bir deyişle kendi adına bir ticari iş yapmaması, tüketici kavramı bakımından önem arz etmemelidir. Burada göz önüne alınması gereken tek kıstas, kişinin sözleşmeyi yaptığı sırada hangi amaçla hareket ettiği olmalıdır. Böylece, bir başkasına bağımlı olarak çalışan işçi, her ne kadar tacir sıfatına sahip olmasa da, edindiği malı kendi kişisel ihtiyaçlarından ziyade, kendi işinde kullanmak veya yararlanmak amacıyla hareket ediyorsa, ticari veya mesleki bir amacının olduğu sonucuna varılmalıdır. Bu nedenle, bu kişinin tüketici sıfatına sahip olduğu kabul edilmemelidir.

b. Ticari veya Mesleki Olmayan Amacın Tüzelkişi Tacirler Bakımından Yorumlanması

Çalışmamızın esasını oluşturan “tüzelkişi tacirlerin tüketici sıfatına sahip olup olamayacağı” konusu, temelinde tüzelkişi tacirlerin, ticari ve mesleki amaç dışında hareket edebilecekleri bir alanın bulunup bulunmadığı sorusunun cevaplandırılması ile aydınlatılabilir.

Konu, gerek doktrinde gerekse içtihatlarda, iki görüş etrafında toplanmaktadır. Hakim görüşe göre³¹, tüzelkişi tacirler, başka bir deyişle

²⁹ KEMPER, s. 27; ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 84.

³⁰ ASLAN, s. 6.

³¹ ASLAN, s. 5; ZEVKLİLER/ AYDOĞDU/ AYDOĞDU, s. 81; GÜMÜŞ, s. 31; AYDOĞDU, s. 60; ARKAN, s. 66; DOMANİÇ/ULUSOY, s. 218-219; AYHAN/ÖZDAMAR/ÇAĞLAR, s. 65-66; POROY/YASAMAN, s.111; KUNTALP, s. 305 vd.

ticaret şirketleri hiçbir şekilde tüketici sıfatına sahip olamazlar. Çünkü, tüzelkişi tacirlerin tüm işlemleri TTK m. 19/1 hükmü göz önüne alındığında, ticari niteliktedir. Zira, TTK m.19'da gerçek kişi tacirlerin belirli şartların varlığı halinde adi işlerinin olabileceği kabul edilirken, tüzelkişi tacirler bakımından böyle bir istisnaya yer verilmemiştir. O halde tüzelkişi tacirlerin tüm işlemlerinin istisnasız olarak ticari iş niteliğinde olduğu kabul edilir. Böylece, ticaret şirketlerinin adı altında yapılan işlemlerde hiçbir şekilde özel amaç olamayacağı ve dolayısıyla da tüzelkişi tacirlerin yaptıkları tüm işlemlerin TKHK kapsamı dışında kalacağı kabul edilmesi gerekmektedir. Nitekim ilgili görüş Yargıtay tarafından da benimsenmektedir³². Bu görüş kapsamında Yargıtay bir kararında³³; *“Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Ancak gerçek kişi olan bir tacir, yaptığı iş ve işlemin veya aldığı hizmetin ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya muamele fiil veya işleminin ticari sayılmasına halin icabı, müsaait bulunmadığı takdirde, bu işlemlerden doğan borç adi, yani özel sayılacaktır.*

³² YARGITAY, HGK, 2011/19-500 Esas, 2011/550 Karar; “Dava, borçlu olunmadığının tespiti (menfi tespit) istemine dair olup; icra takibinden sonra Ticaret Mahkemesine açılmıştır. Uyuşmazlık; davaya bakmakla görevli mahkemenin tespiti noktasındadır. Davacı Limited Şirket tacir olup, tüzel kişilik adına ticari işletmesinde kullanmak üzere otomobil satın almış; bedelini ödemek üzere kredi kullanmıştır. Davacı tüketici olarak tanımlanamayacağı gibi yaptığı işlem tüketici işlemi değildir ve kullandığı kredinin tüketici kredisi olduğunu kabule de olanak bulunmamaktadır. Her ne kadar taraflar arasındaki kredi sözleşmesi “Tüketici Kredisi Sözleşmesi” başlığını taşımakta ise de davada, maddi olayları açıklamak davanın taraflarına, hukuksal nitelendirilmesini yapmak ve uygulanacak yasa hükümlerini belirlemek ve uygulamak hakime ait bir görev olduğuna göre, salt sözleşmede “Tüketici Kredisi” tabirinin kullanılmış olması kredinin tüketici kredisi olduğunu kabulüne olanak sağlamaz ve uygulanacak Kanunun tespitinde de esas alınmaz. Kredi sözleşmesini kefil sıfatıyla imzalayan gerçek kişi diğer davacı bakımından tüketici mahkemesinin görevli olduğu yönünde görüş ileri sürülmüş ise de, şirket yetkilisi olan kefil de tacir olup, ticaret şirketine alınan ve şirket adına kaydedilen otomobil sebebiyle verdiği kefaletin şirket lehine olduğu belirgin olmakla, kefilin açtığı davaya bakmakla genel mahkemenin görevli olduğu sonucu varılmıştır. O halde, yerel ticaret mahkemesince, ortada bir tüketici işleminin bulunmadığı gerekçesiyle, görevli olduğunu kabulle işin esasının incelenmiş olması yerindedir.”; Ayrıca bkz., YARGITAY, HGK, 2006/13-637 Esas, 2006/679 Karar; YARGITAY, 20.HD, 2002/8260 Esas, 2002/9761 Karar; YARGITAY, HGK, 2006/19-684 Esas, 2006/647 Karar.

³³ YARGITAY, HGK, 2000/19-1255 Esas, 2000/1249 Karar. “Somut olayda davacı Ltd. Şirketi, tüzel kişilik adına ticari işletmesinde kullanmak üzere ticari vasıfta kamyonet almıştır. Özel amaçlı satın almalar için uygulanan 4077 sayılı yasanın, davacı şirkete ait araç yönünden uygulanması söz konusu değildir. Bu itibarla, taraflar arasındaki, uyuşmazlığın çözümünde 4077 sayılı yasanın uygulanması söz konusu olmayacaktır. Mahkemece, ticari nitelik taşıyan uyuşmazlığın tüketici mahkemesi sıfatıyla incelemesi ve karara bağlanması yasaya aykırıdır. Tarafların tüzel kişi tacir bulunması nedeniyle bu davanın genel hükümlere göre açılmış bir dava olarak kabulü ile verilecek bir ara kararıyla davanın genel mahkemede açıldığının kabulü ile harcın tamamlattırılması ondan sonra tarafların iddia ve savunmalarının incelenmesi ve hasıl olacak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekir.”

(TTK. md. 21) Tüzel kişi tacirin barınma, gıda, giyinme ve aile gibi özel insani ihtiyaçları olmadığı için bunların hakiki şahıslar gibi adi borç ilişkileri alanı olmadığı kabul edilir. Hele somut olayda olduğu gibi ticaret şirketleri bir ticari işletme işletmiyor olsalar dahi TTK. 18/1 madde gereğince kanunen tacirdirler. Doğrudan ticari amaçla yada işletmenin iç ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla olup olmadığına bakılmaksızın bütün hukuki ilişkileri ticari faaliyet kapsamında olup özel hayatlarına ilişkin bir işlem söz konusu olamayacaktır. ” gerekçesi ile tüzelkişi tacirlerin ticari ve mesleki amaç dışında hareket edip etmediklerine bakılmaksızın, tüketici sayılmalarının söz konusu olamayacağını vurgulamıştır. Diğer bir görüşe göre ise³⁴; TTK m.19’da yer alan ticari iş karanesi, ilgili muamele, fiil ve işin ticari işletmeyle bağı olduğunun varsayıldığı hallerde, bu işlerin ticari iş sayılması ve TTK hükümlerinin uygulanması gerektiği şeklinde yorumlanmalıdır. Böylece örneğin, yağlı boya satıcısı bir tacirin yüklü miktarda boya satın alması veya bir otomobil lastiği toptancısının yüz adet lastik satın alması durumunda, bu işlemlerin ticari işletmeyle ilgili olduğu konusunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Ancak, tacirin ticari işletmesindeki yemekhanede kullanılmak üzere yiyecek maddesi alması veya fabrikasına kahve makinası satın alması durumunda, bu işlemlerin ticari nitelikte bir alım-satım olmadığı, aksine tüketim amacı ile yapılan satım sözleşmeleri olduğu açıktır. Bu amaçla yapılan sözleşmelerde tüzelkişi tacirler özellikle de şirketler de tüketici sıfatına sahip olmalıdır. Nitekim, bu sözleşmelerde nihai kullanım amacı bulunmaktadır ve ticari veya mesleki bir gelir elde etme amacı mevcut değildir. Bu durum göz önüne alınarak, tüketici hukukunun sağladığı korumadan, tüketim amacı ile hareket eden tüzelkişi tacirler mahrum bırakılmamalıdır. Tüzelkişi tacirlerin fiil ve işlemleri bakımından TTK kapsamında adi sahaları bulunmadığından, ancak iktisadi faaliyet konuları dışında kalan mal ve hizmet edinimleri bakımından tüketici sıfatına sahip olabilecekleri kabul edilmelidir. Bu görüş Yargıtay tarafından verilen bir kararda da benimsenmiştir. İlgili kararda³⁵; “Ticari

³⁴ POROY, Armağan, s.524-525; TAŞKIN, s. 34-37; OZANOĞLU, s. 685; SCHMEIZER, s. 62; Ayrıntılı bilgi için bkz., GEZDER, s. 159-169.

³⁵ YARGITAY, 19.HD, 1999/3932 Esas, 1999/4621 Karar; “Davacı vekili; müvekkilinin davalı O... A.Ş.den 12.12.1996 tarihli fatura ile bir adet Opel Frontera aracı satın aldığını, ancak araçtan kısa bir süre sonra arızalar meydana geldiğini, durumun davalı firmaya bildirildiğini, davalının Almanya’dan parça getirtilerek tamir yapılacağını bildirdiğini ve müvekkilinden izin alınmadan aracın motorunun indirilip parça değişikliği yapıldığını, ancak aracın arızasının giderilmediğini ve davalıdan aracın yenisi ile değiştirilmesi talebinde bulunulduğunu, bunun kabul edilmemesi üzerine Ankara Tüketici Sorunları Hakem Heyetine başvurularak 9.3.1998 tarihinde aracın yenisiyle değiştirilmesi kararının alındığını, buna rağmen davalının değiştirme yapmadığını belirterek, aracın iadesi karşılığında yeni bir araçla değiştirilmesini

şirketlerin ekonomik bir varlığı temsil edip, korunmalarına gerek bulunmadığı savunulamaz. Nitekim, AT Komisyonunun ikinci Eylem planında bu konuda oluşması muhtemel duraksamaların önlenmesi amacıyla "... alım gücü az ya da çok...» tabirleriyle konu vurgulanmıştır. Bir tacirin borçlarının niteliğini düzenleyen TTK.nun 2-1 maddesi, tüzel kişi tacirlerin özel amaçlarla nihai tüketici olmalarını engelleyen bir anlam taşımamaktadır. Tamamen kendisine özgü etkin, kısa ve ekonomik bir prosedür içinde tüketicinin hakkına kısa yoldan kavuşmasını amaçlayan kanunun, işletmesinin tüketim ihtiyacı kadar (lastik, temizlik eldiveni, temizlik malzemesi, kırılan kapı kilidinin yenisi, soğutma cihazı vs. gibi) malı almak suretiyle nihai tüketimde bulunan bir tüzel kişi taciri, korumanın kapsamı dışında bıraktığı düşünülemez." ifadeleri yer almaktadır.

Kanımızca konu, tüzelkişi tacirlerin özellikle de şirketlerin ticari veya mesleki amaç gütmeksizin hareket edip edemeyecekleri sorusunun cevaplanması suretiyle aydınlatılmalıdır. Bunun için de ilk olarak, TKHK'nın tüketici kavramına ilişkin tanımını göz önüne alınmalıdır. Nitekim tüketici kavramı, TKHK m. 3/k'da "Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi" olarak tanımlanmıştır. O halde, ticari veya mesleki amaç dışında yapılan tüm işlemlerin, TKHK'nın kapsamına girdiği şüpheye yer vermeyecek kadar açıktır. Böylece, sadece TKHK'nın tüketici kavramına ilişkin ilgili düzenlemesi dikkate alındığında, tüzelkişi tacirlerin ticari veya mesleki amaç dışında hareket ettikleri tüm işlemler bakımından tüketici sıfatına sahip olması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Ancak, bu noktada tartışma konusu yaratan tüzelkişi tacirler bakımından mutlak bir karine olarak nitelendirilen ticari iş karinesinin varlığından kaynaklanmaktadır. Nitekim TTK m.19'da, gerçek kişi tacirler için kabul edilen istisnanın tüzelkişiler için açık bir şekilde düzenlenmemiş olması, tüzelkişi tacirlerin hiçbir zaman adi sahalarının bulunmadığı ve dolayısıyla hiçbir şekilde tüketici sıfatına sahip olamayacakları şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak, bize göre tüzelkişi tacirlerin tüketici sıfatına sahip olup olamayacakları tartışması, yukarıda açıklanan görüşler çerçevesinde yüzeysel ve gerekçesiz değerlendirmelerle ele alınmıştır. Nitekim, burada cevaplanması gereken asıl soru, "her ticari işin ticari veya mesleki bir amaç taşıyıp taşımadığı" olmalıdır. Çünkü, TKHK tüketici kavramı kapsamında "ticari işten değil, ticari veya mesleki amaçtan" hareket etmektedir. O halde, eğer bu soru olumsuz bir şekilde cevaplandırılırsa, tüzelkişi tacirlerin de amaçları doğrultusunda belirli

talep ve dava etmiştir."

hallerde tüketici sıfatına sahip olabilecekleri kabul edilmelidir. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi ticari veya mesleki amaç dışında hareket etme ile kastedilen, kişinin mal veya hizmetten nihai yararlanan olması, yani mal veya hizmeti kar veya çıkar amacı gütmeksizin, kendi özel ihtiyacı ve tüketimi için elde etmesidir. Bu durumda, örneğin bir anonim şirketin fakir çocukları okutmak amacıyla bir özel okul sözleşmesinin tarafı olması veya yönetim kurulu üyelerinin kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için odalarına alınması planlanan buzdolapları için satım sözleşmesi yapması gibi durumlarda, ticari veya mesleki bir amaç ile hareket edilmiş olmasından bahsedilmemelidir. Burada her ne kadar ilgili işlemlerin TTK m.19'da yer alan düzenleme kapsamında ticari iş sayılması gerektiğinden söz edilse de, bunun varsayılan bir sonuç olduğu kabul edilmelidir. Zira, tüzelkişi tacirleri açık veya örtülü olarak kapsam dışında bırakmayan TKHK göz önüne alınarak, ticari veya mesleki amaçlar dışında hareket edildiği açık olan hallerde, şirketlerin de tüketici sayılması gerektiği kabul edilmelidir. Bu hallerde, ticari veya mesleki amaç gütmeyen şirketleri TTK m.19 çerçevesinde varsayılan bir amaca tabi tutmak, gerçeği reddetmekten başka bir anlama gelmez. Karineler, bilinen bir durumdan bilinmeyen bir durum lehine çıkarılan sonuçlardır. Karinelerin amacı, bilinmeyi yorumlamak suretiyle adil olan gerçeğe ulaşmaktır. Ancak, bilinen ve gerçek mevcut iken, karinelere dayanmak, gerçekliği saptırmaktan başka bir sonuç doğurmaz. Bu da, ne hukukun ne de kanun koyucunun amacı ile bağdaştırılabilir. Açılanan bu sebeplerle, ticari veya mesleki amaç dışında hareket ettikleri hallerde, tüzelkişi tacirlerin özellikle de şirketlerin, tüketici sıfatına sahip olması gerektiği ve dolayısıyla TKHK hükümlerinin onlar için de uygulama alanı bulması gerektiği kabul edilmelidir.

3. Gerçek veya Tüzelkişi Olma

a. Genel Olarak

Tüketici sıfatının gerektirdiği diğer bir şart da TMK'nın ilgili hükümleri çerçevesinde kişilik sahibi olmaktır. Nitekim TKHK m.3/k'da, ticari veya mesleki amaç dışında hareket eden gerçek ve tüzelkişilerin tüketici sıfatına sahip olabileceği açık bir şekilde belirtilmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi, gerçek kişiler insanlardır. Tüzelkişiler ise fiziki ve cismani bir varlığı olmamakla beraber, insanlara özgü yaş, cinsiyet gibi özellikler dışında hukukun gerçek kişilerden ayırt etmeksizin haklara ve borçlara sahip olabilme yetkisi tanıdığı, sosyal ve gerçek varlıklardır. TKHK'nın tüketici sıfatını gerçek kişiler yanında tüzelkişilere de tanınması, yaratılış gereği sahip olunamayan

haklar dışında tüzelkişilerin de gerçek kişilerle eşit haklara sahip olabileceğine ilişkin TMK'nın benimsediği genel hukuk ilkesine dayanmaktadır.

TKHK tüketici kavramına, gerçek kişiler yanında tüzelkişileri de almak suretiyle diğer birçok hukuk sisteminden ayrı bir hukuk politikası sergilemektedir. Nitekim, özellikle Avrupa Birliği Hukukunda ve Alman Hukukunda tüzelkişiler tüketici olarak kabul edilmemektedirler. Zira, AB Hukukundaki ilgili düzenlemeler göz önüne alındığında, örneğin, 2 Aralık 1987 tarihli “Tüketici Kredisi Hakkında AB Konsey Direktifi”nde, tüketicinin “mesleki veya ticari faaliyet dışındaki amaçlarla bir kredi sözleşmesine taraf olan gerçek bir kişi olduğu” (m.1/2/a), yine “Haksız Şartlara İlişkin AB Konsey Direktifi”nde, “ kendi zanaati, işi veya mesleği dışındaki amaçlarla hareket eden herhangi bir gerçek kişiyi ifade ettiği” (m.2/b) açık bir şekilde belirtilmiştir. Alman Hukukunda ise, BGB § 13’de tüketicinin, “ mesleki ve ticari amaçlar dışında hukuki işlem yapan gerçek kişiler” olduğu hükme bağlanmıştır. İsviçre Tüketici Kredisi Kanunu’nda ise, tüketici, “ticari veya mesleki bir amaç gütmeksizin tüketici kredisi sözleşmesi akdeden gerçek veya tüzelkişi olarak” tanımlanmıştır (Art. 3 KKG).

Türk Hukukunda gerçek kişiler yanında tüzelkişilerin de tüketici kavramı içine dahil edilmesi bizim de katıldığımız görüşe göre yerindedir. Zira, özellikle tüketici kredisi dışında³⁶ çoğu zaman güçlendirme, eğitim, tedavi, ekonomik destek gibi ideal amaçlarla hareket eden tüzelkişilerin konumu ve parasal olanakları bakımından tüketici sıfatıyla korunmaya değer olduğu, özellikle de satıcı ve sağlayıcı karşısında zayıf durumda bulunabileceği, bu nedenle de TKHK kapsamında tüzelkişilere de yer verilmesinin yerinde olduğu kabul edilmektedir³⁷.

b. Tüketici Sıfatının Tüzelkişi Tacirler Bakımından Değerlendirilmesi

Tüzelkişi tacirlerin, yani şirketlerin tüketici sıfatına sahip olup olamayacaklarına ilişkin olarak doktrin ve uygulamada iki ayrı görüş mevcuttur. Bu konuda ileri sürülen hakim görüşe göre³⁸; şirketlerin herhangi bir işleminin tüketici işlemi sayılması mümkün değildir. Çünkü şirketlerin her

³⁶ Karşı görüş için bkz., AKİPEK, s. 197.

³⁷ ZEVLİLER/ AYDOĞDU/AYDOĞDU, s. 81; AYDOĞDU, s. 61; GÜMÜŞ, s. 30; GEZDER, s. 158 vd.

³⁸ ASLAN, s. 8; ZEVLİLER/ AYDOĞDU/ AYDOĞDU, s. 81; GÜMÜŞ, s. 31; AYDOĞDU, s. 60; ÖZEL, s. 30; GEZDER, s. 161; ; ARKAN, s. 66; DOMANIÇ/ULUSOY, s. 218-219; AYHAN/ÖZDAMAR/ÇAĞLAR, s. 65-66; POROY/YASAMAN, s.111.

işlemi ticari işletmeleri ile ilgilidir ve TTK m.19 göz önüne alınarak ticari iştir. Bu bakımdan ticari amaç güden bir işlemin tüketici işlemi sayılmasından söz edilemez. Burada ayırt edici olan unsur, şirketlerin yaptıkları tüm işlemlerin maliyetinin geri dönüşümünün söz konusu olabilemesidir. Ancak, tüketici işlemlerinde, yapılan işlemin maliyetinin tüketiciye geri dönebilmesi mümkün değildir. Gerçek kişi tacirler bakımından ise TTK m.19/2’de yer alan istisnalar göz önüne alınarak adi sahalarının olduğu ve bu kapsamda yaptıkları işlemler yönünden tüketici sıfatına sahip olabilecekleri kabul edilmektedir. Nitekim Yargıtay bir kararında³⁹; “*gerçek kişi olan bir tacirin, yaptığı işlemin ticari işletmesi ile ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya işlemin ticari sayılmasının niteliği gereği uygun olmaması halinde bu işlemlerden doğan borcun adi, yani özel sayılacağını, anılan madde yönünden yasa koyucunun sadece gerçek kişi tacirleri öngörmesine ve dolayısıyla tüzelkişi tacirlerin bu kuralın dışında kalmasına, tüzelkişiler için her türlü işlemin ticari sayılmasının gerekmesine ve tacir olan tüzelkişilerin özel işlemleri olamayacağına göre, tüzelkişi tacirlerin tüm işlemlerinin istisnasız olarak ticari sayılması gerektiğini*” belirtmiştir. İlgili kararda benimsenen görüş göz önüne alınarak Yargıtay bir başka kararında da⁴⁰; “*Tüzel kişi tacirin barınma, gıda, giyinme ve aile gibi özel insani ihtiyaçları olmadığı için bunların hakiki şahıslar gibi adi borç ilişkileri alanı olmadığını kabul edildiğini, hele somut olayda olduğu gibi ticaret şirketleri bir ticari işletme işletmiyor olsalar dahi TTK. 18/1 madde gereğince kanunen tacir sayıldıklarını, doğrudan ticari amaçla yada işletmenin iç ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla olup olmadığına bakılmaksızın bütün hukuki ilişkileri ticari faaliyet kapsamında olup özel hayatlarına ilişkin bir işlem söz konusu olamayacağını, tacir olmanın nimetine göre külfetinin de mevcut olduğunu, TTK. 20-25 inci maddelerinde tacir sıfatına bağlanan yerine göre “hak” yerine göre külfet” niteliği arz eden hukuki sonuçlar düzenlendiğini, bunların en önemlilerinden biri basiretli iş adamı gibi davranma zorunluluğu olduğunu, tacirin, ticari işletmesiyle ilgili tüm faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi davranması gerektiğini, bu cümleden olarak ticari işletmesiyle ilgili sözleşmeleri yaparken ve bu sözleşmelerden doğan borçlarını yerine getirirken basiretli bir iş adamı gibi davranmak zorunda olduğunu, o nedenle tüketiciler için düzenlenen yasa hükümleri kapsamına alınmadıklarını, somut olayda davacı Ltd. Şirketi, tüzel kişilik adına ticari işletmesinde kullanmak üzere ticari vasıfta kamyonet almış olduğunu, özel amaçlı satın almalar için uygulanan 4077 sayılı yasanın,*

³⁹ YARGITAY, 11.HD, 1997/ 1815 Esas, 1997/ 5112 Karar

⁴⁰ YARGITAY HGK, 2000/ 19-1255 Esas, 2000/ 1249 Karar.

davacı şirkete ait araç yönünden uygulanması söz konusu olamayacağını” ifade etmiştir⁴¹.

Diğer bir görüşe göre ise⁴²; TTK m.19’da düzenlenen ticari iş karanesi, ticari işletmeyle ilgili tüm fiil ve işlemlerin ticari iş sayılması gerektiği şeklinde değil, aksine ilgili fiil ve işlemlerin ticari işletmeyle ilgili olduğunun varsayılması halinde ticari iş olarak değerlendirilmesi gerektiği biçiminde yorumlanmalıdır. Dolayısıyla tacirlerin tüm fiil ve işlemlerinin TTK hükümlerine tabi olduğu kabul edilmemelidir. Nitekim, nihai kullanım amacının mevcut olduğu ve ticari veya mesleki bir gelir elde etme sonucunun söz konusu olmadığı hallerde, tüzelkişi tacir sıfatına sahip olan şirketlerin de tüketici sayılacağı ve TKHK hükümlerinden yararlanması gerektiği kabul edilmelidir. Böylece, tacir sıfatına sahip şirketlerin, TTK m.19 kapsamında özel alanları bulunmadığından, iktisadi faaliyet konuları dışında yaptıkları mal ve hizmet alımları bakımından TKHK’ya tabi olup, tüketici sayılmaları gerekmektedir. Örneğin, bir gofret fabrikasına 100 kg un alınması veya 500 kg şeker alınması halinde, ilgili satım sözleşmelerinin ticari işletmeyle ilgili olduğu açıktır. Ancak, aynı fabrikaya klima alınması veya lavabolarda kullanılmak üzere temizlik malzemeleri alınması durumunda, ilgili sözleşmelerde tüketim amacı güdüldüğü ve ticari bir amacın mevcut olmadığı da inkar edilemez. İşte bu hallerde, şirketlerin de tüketici sıfatına sahip olması gerektiği kabul edilmelidir. Nitekim Yargıtay da daha önce bahsi geçen ilgili kararında⁴³, *“Ticaret şirketlerinin tüketici kavramı içinde mütalaa olunmalarının, TKHK 1. maddede öngörülen amacın gerçekleşmesini de olanaklı kılacağını, ticari şirketlerin ekonomik bir varlığı temsil edip, korunmalarına gerek bulunmadığının savunulamayacağını, nitekim, AT Komisyonunun ikinci Eylem planında bu konuda oluşması muhtemel duraksamaların önlenmesi amacıyla “... alım gücü az ya da çok...” tabirleriyle konunun vurgulandığını, bir tacirin borçlarının niteliğini düzenleyen TTK.nun 2-1 maddesinin, tüzel kişi tacirlerin özel amaçlarla nihai tüketici olmalarını engelleyen bir anlam taşımadığını, tamamen kendisine özgü etkin, kısa ve ekonomik bir prosedür içinde tüketicinin hakkına kısa yoldan kavuşmasını amaçlayan kanunun, işletmesinin tüketim ihtiyacı kadar (lastik, temizlik eldiveni, temizlik malzemesi, kırılan kapı kilidinin yenisi, soğutma cihazı vs. gibi) malı almak suretiyle nihai tüketimde bulunan bir tüzel kişi taciri, korumanın*

⁴¹ Benzer kararlar için Bkz. YARGITAY 13. HD, 1997/ 1815 Esas, 1997/ 5112 Karar; YARGITAY 11.HD, 1997/ 8979 Esas, 1997/ 9841 Karar.

⁴² KEMPER, s. 26; POROY, s. 524-525; TAŞKIN, s. 36.

⁴³ Bkz., dipnot 29.

kapsamı dışında bıraktığının düşünilemeyeceğini, kaldı ki hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın nihai tüketici olan gerçek kişi tacirler koruma kapsamında iken tüzel kişi tacirlerin koruma kapsamı dışında bırakılmaları Anayasa'nın eşitlik ilkesine de aykırılık teşkil edebileceğini” belirtilmiştir.

Konuya ilişkin olarak ileri sürülen görüşler göz önüne alınarak, bize göre, tüzelkişi tacir niteliğinde olan şirketlerin hiçbir şekilde tüketici sıfatına sahip olamayacağını söylemek yerinde değildir. Zira, herşeyden önce TKHK m.1’de yer alan ve Kanunun amacını düzenleyen hüküm bu görüşümüzü destekler niteliktedir. İlgili düzenlemeye göre; “Bu Kanunun amacı; kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı, tüketiciyi aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konulardaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemektir”. Gerçekten, bu amaçlar göz önüne alınarak TKHK’nın hukuk sistemimizde yer alması ve özellikle de geniş bir uygulama alanına sahip olması, tüketim toplumu olan ülkemiz bakımından bir gereksinimin sonucudur. Özellikle tüketici kredisi ve taksitle satış uygulamalarının artması, çeşitli malların piyasaya sürülmesi, mesafeli sözleşmelerin yaygınlaşması ve elbetteki çeşitli reklam yolları ile tüketicimin özendirilmesi karşısında tüketicinin korunması hukukun asli görevidir⁴⁴. Toplumun gereksinimlerine göre şekillenen hukuk kurallarının, piyasada mevcut olan malların kalitesinden haberdar olmayan ya da aldatıcı reklamlar yoluyla kolayca kandırılabilir olan tüketicileri koruması bir zorunluluktur. İşte açıklanan bu gerekçeler göz önüne alınarak, ticari veya mesleki bir amaç gütmeksizin hareket ettikleri haller bakımından, şirketlere tüketici sıfatı tanımamak kabul edilebilir nitelikte değildir. Zira, kendi ticari işletmesi ile ilgili olan konularda basiretli iş adamı gibi davranma yükümü olan şirketleri, kendi iş ve faaliyet alanlarına yabancı bir mal veya hizmet edinmeleri halinde TKHK’nın sağladığı korumadan yoksun bırakmak Kanunun amacına ve dolayısıyla da hukuka aykırılığa sebep olur. Çünkü TKHK, tüketici kavramı bakımından ticari veya mesleki amaç dışında hareket eden tüzelkişileri bir bütün olarak ele almış, şirketlerin bu kapsamda değerlendirilmeyeceğine ilişkin açık veya örtülü bir düzenlemeye yer vermemiştir. Dolayısıyla, gerek TKHK’nın genel gerekçesi gerekse, TKHK’nın amacı ve tüketici tanımını içeren ilgili düzenlemeleri, şirketlerin de tüketici sıfatına sahip olabileceği gerçeğini ortaya sermektedir.

---

⁴⁴ TANDOĞAN, s. 10 vd.

Diğer taraftan, hukukun uygulanmasına yönelik kurallar bakımından da, şirketlerin tüketici sıfatına sahip olabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim, hukukun zaman bakımından uygulanması kapsamında genel kanun- özel kanun, eski tarihli kanun- yeni tarihli kanun ilişkisi net ilkelere tabidir. Buna göre, her somut olayda özel kanun hükümleri genel kanun hükümlerine, yeni tarihli kanun hükümleri ise eski tarihli kanun hükümlerine tercih edilmelidir. Bu bakımdan, ticari iş karinesinin mevcut olması gerekçesine dayanarak, tüzelkişi tacirlerin, yani şirketlerin tüketici olamayacağını savunan görüş, yerinde değildir. Zira, TKHK yeni tarihli özel bir kanundur. TTK ise eski tarihli genel bir kanundur. Dolayısıyla, TKHK hükümlerinin, TTK hükümlerine tercih edilmesi gerektiği açıktır. Bu bakımdan, şirketler de dahil olmak üzere hiçbir ayırım gözetmeksizin ticari veya mesleki amaç dışında hareket eden tüm tüzelkişilerin icabında tüketici sayılması gerektiği kabul edilmelidir. Çünkü, tüzelkişi tacirlerin adi sahalarının olmadığı ve hiçbir şekilde tüketici sayılamayacakları şeklinde yorumlanan TTK'nın ilgili hükümleri, hukukun zaman bakımından uygulanması kurallarına göre tatbik edilir nitelikte değildir. Nihayet, her somut olayda şirketlerin tüketici sıfatına sahip olup olamayacaklarının takdiri TTK'nın ilgili düzenlemelerinden bağımsız, TKHK'da yer alan hükümler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bunun sonucunda da, somut olayda ticari veya mesleki amaç gütmeyen bir şirketin tüketici sayılması gerektiği görüşü benimsenmelidir.

Son olarak ise, bir taraf için ticari iş sayılan sözleşmelerin diğer taraf için de ticari nitelikte sayılacağına ilişkin TTK m.19/2 bakımından, gerçek kişi tacirler için kabul edilen durumun, TKHK kapsamında tüzelkişi tacirler için de benimsenmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Zira, TTK m.19/2 yönünden, gerçek kişi tacirlerin bir sözleşme yaparken, bunun ticari işletmesi ile ilgili olmadığını belirtse bile, eğer bu sözleşme diğer taraf için ticari iş niteliğindeyse, bildirim yapan gerçek kişi tacir bakımından da ticari iş sayılacağı belirtilmektedir. Ancak, yine de bu durumun bildirim yapan gerçek kişi tacirin TKHK kapsamında tüketici sayılmasına engel olmayacağı da kabul edilmektedir. Bu durumun, aslında tüketici hukukunun ticari hükümlerin uygulama alanını kısıtlayan bir örnek niteliğinde olduğu ileri sürülmektedir⁴⁵. Bu görüş, tüzelkişi tacirlerin, yani şirketlerin tüketici sıfatına sahip olabilmeleri bakımından da kabul edilmelidir. Zira, TTK m.19/2 kapsamında hukukun zaman bakımından uygulanması kuralları dikkate alınırken, TTK m.19/1 bakımından bunların gözardı edilmesi, hukuk mantığı ile bağdaşmamaktadır.

⁴⁵ Bkz., ARKAN, s. 67.

SONUÇ

TKHK'da, gerek gerçek gerekse tüzelkişilere tüketici sıfatına sahip olabilme hakkı tanınmıştır. Yine ilgili düzenlemeye göre gerçek ve tüzelkişiler arasında tüketici sıfatına sahip olabilmek bakımından hiçbir fark gözetilmemiştir. Yani her iki kişi grubu da TKHK kapsamında tüketici sıfatını edinebilmek konusunda eşit hakka sahiptirler. Kanun koyucu aynı eşitliği, tüzelkişiler bakımından da benimsemiş ve tüzelkişiler de kendi içinde hiçbir ayırım gözetilmeksizin tüketici kavramı kapsamına alınmışlardır. İşte TKHK'nın herhangi bir istisnaya yer vermeksizin tüm tüzelkişilere tüketici sıfatı tanınması, dernek, vakıf, sendika vb. gibi ticari iş kapsamı dışında değerlendirilen tüzelkişiler bakımından şüphesiz olarak kabul edilmektedir. Ancak, özellikle şirketlerin tüketici sıfatına sahip olup olamayacakları, ticari iş ve özellikle de ticari iş karinesinin varlığından dolayı farklı görüşlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur. Bu konuya ilişkin hakim görüş, TTK m.19'a dayanarak tüzelkişi tacirlerin tüketici sıfatına sahip olamayacağını savunmaktadır. Zira, bu bakımdan tüzelkişi tacirlerin, mutlak olarak ticari ve mesleki amaçla hareket ettiği ileri sürülmektedir.

Ancak, hakim görüşün benimsenmesi halinde, kanun koyucunun AB direktiflerinden ve diğer hukuk sistemlerinden farklı olarak TKHK m.3/k'da gerçek kişiler yanında tüzelkişilere de tüketici sıfatını tanınması anlamsız bir hale gelmektedir. Kanun koyucunun bu düzenleme ile sadece tacir sıfatına sahip olmayan tüzelkişiliğe sahip sınırlı sayıda topluluğa tüketici sıfatı tanıdığını kabul etmek de mümkün değildir. Zira, TKHK'da böyle bir istisnaya yer verilmediği aşıkardır. O halde, tüzelkişi tacirlerin de ticari veya mesleki amaç dışında hukuki işlemler yapabileceklerinin benimsenmesi, hukuki bir zorunluluktur. Bu sebeple, TKHK m.3/k'daki düzenlemenin, TTK m.19/2 hükmünün bir istisnası olarak nitelendirilmesi gerektiği sonucuna varılmalıdır. Aksinin kabulü, kanun koyucunun iradesi ile bağdaştırılamaz.

Böylece, Türk Medeni Hukukunda yaratılış gereği sahip olunan özellikleri dışında, gerçek kişilerle eşit haklara sahip olan ve eşit korumadan yararlanan tüzelkişilerin, tüketici sıfatına sahip olabilmek bakımından da TKHK kapsamında gerçek kişilerle eşit tutulduğu açıktır. TKHK hükümlerinin de, TTK hükümlerini kısıtladığı kabul edilerek, tüzelkişi tacir sıfatına sahip olan şirketlerin, hal ve şartlara göre tüketici sayılabileceklerinin benimsenmesi bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

AKİPEK, Şebnem: Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi, Ankara 1999.

AKİPEK/ Jale G./ AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ KARAMAN, Derya: Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, I.Cilt, 10.Bası, İstanbul 2013.

ARKAN, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, 19.Bası, Ankara 2014.

ARSLANLI, Halil: Kara Ticaret Hukuku, Umumi Prensipler, 3.Bası, İstanbul 1960.

ASLAN, İ, Yılmaz/ ERGÜN, Mevci: Ticaret Hukuku, 4. Bası, İstanbul 2009.

ASLAN, İ.Yılmaz: 6502 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku, 4.Bası, 2014.

ATAMER, Yeşim M.: Tüketici Hukukunun Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını, Tüketicinin Korunması Semineri, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2007, s. 21-32.

ATASOY, Ömer Adil/TAŞKIN, Mustafa/ACAR, Hakan: Tüketiciyi Koruma Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2000.

AYDOĞDU, Murat: Tüketici Hukuku Dersleri, 1. Bası, Ocak 2015.

AYHAN, Rıza/ ÖZDAMAR, Mehmet/ ÇAĞLAR, Hayrettin: Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar, 7.Bası, Ankara 2014.

BRUNNER, Alexander: Der Konsumentenvertrag im schweizerischen Recht, AJP 1992.

DOMANIÇ, Hayri/ ULUSOY, Erol: Ticaret Hukukunun Genel Esasları, 5. Bası, Ankara 2007.

GEZDER, Ümit: Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, İstanbul 1998.

GÜMÜŞ, Alper: 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, Cilt I (madde: 1-46), İstanbul 2014.

HATEMİ, Hüseyin/ KALKAN OĞUZTÜRK, Burcu: Kişiler Hukuku, Gerçek Kişiler- Tüzel Kişiler, İstanbul 2014.

İNAL, Tamer: 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Hazırlanmış Tüketici Hukuku, 3. Bası, Ankara 2014.

KARAHAN, Sami: Ticari İşletme Hukuku, 26.Bası, Ekim 2014.

KEMPER, Rainer: Verbraucherschutzinstrumente, Baden-Baden 1994.

KUNTALP, Erden: Finansal Kiralama Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre Tüketim ve Yatırım Malı Ayırımı, Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, 298 vd.

OĞUZMAN, Kemal/ SELİÇİ, Özer/ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Kişiler Hukuku, Gerçek ve Tüzel Kişiler, 14.Bası, İstanbul 2014.

OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulama Alanı (Tüketici Kavramına Mukayeseli Bir Yaklaşım), Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul: Beta, 2000.

OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulama Alanı), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 2001, Cilt: 50, Sayı: I, s. 55-90 (Tüketici Sözleşmeleri Kavramı).

ÖZEL, Çağlar: Mukayeseli Hukuk Işığında Tüketiciyi Koruyan Geri Alım Hakkı, Ankara 1999.

POROY, Reha/ YASAMAN, Hamdi: Ticari İşletme Hukuku, 14.Bası, İstanbul 2012.

POROY, Reha: Tüketicinin Korunmasına İlişkin Özel Hukuk Sorunları, Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul 1978.

REHBINDER, Manfred: Zum Rechtsbegriff des Konsumenten, Jahrbuch des Schweizerischen Konsumentenrechts (JKR), Bern 1995.

SCHMEIZER, Mikael: Der Konsumentenvertrag- Betrachtung einer obligationenrechtlichen Figur unter Berücksichtigung des IPR und der europäischen Rechtsangleichung, Zürich 1995.

TANDOĞAN, Haluk: Tüketicinin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlanması, Ankara 1977.

TAŞKIN, Mustafa: Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketici Vasfı, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: I, Yıl: 1997.

WESTERMANN, Harm Peter: Verbraucherschutz, in: Gutachten und Vorschläge zur Überarbeitung des Schuldrechts, Band III, Köln 1983.

ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, Aydın/ AYDOĞDU, Murat: Tüketicinin Korunması Hukuku, 3.Bası, Ankara 2004.